

УДК 658.155.4 : 3.658+330.138.11

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЗА ЙОГО МЕХАНІЗМАМИ, ІНСТРУМЕНТАМИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

БІЛЕЦЬКА Наталія¹, ЯРЕМЧУК Володимир², ДЯЧУК Євгеній³, ТХОРЖЕВСЬКИЙ Вадим⁴

¹ ПНВЗ «Вінницький інститут конструювання одягу та підприємництва Міжрегіональної академії управління персоналом»

<https://orcid.org/0000-0001-6922-3614>

e-mail: tukviynat7@gmail.com

² ВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права»

<https://orcid.org/0009-0002-4799-5263>

³ ПНВЗ «Вінницький інститут конструювання одягу та підприємництва Міжрегіональної академії управління персоналом»

<https://orcid.org/0009-0005-7326-1409>

e-mail: zhenya_dyachuk@icloud.com

⁴ ВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права»

<https://orcid.org/0009-0005-0961-2016>

В статті розглянуті ключові підходи щодо управління витратами, оскільки її статті є основоположними і чітко визначають успішність діяльності не лише за рахунок отримання грошових надходжень, але і від того, як підприємство зуміє здійснювати внески, а також ступінь їх цільового призначення. Таким чином, високою результативністю управління витратами, а також врахування шляхів поліпшення цього процесу, є не лише здатність підприємства у досягненні прибуткових показників, як збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції, але і підбір із існуючих переліків методів найбільш підходящого, що здатне надавати суттєві досягнення. Оскільки управління витратами для кожного підприємства мають головне значення, від чого залежить його подальша здатність продовжувати власну діяльність взагалі, так і визначення напрямів подальшого розвитку зокрема, то призначені для цього механізми та інструменти мають комплексний характер.

Ключові слова: витрати, управління витратами, ринки, концепція, модель.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2025-18-15>

Стаття надійшла до редакції / Received 25.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 12.10.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В сучасних умовах розвитку економіки, коли активізувались питання виживання підприємств у конкурентній боротьбі поряд із здатністю виконувати платіжні зобов'язання, підвищується роль управління діяльністю підприємств у прийнятті оптимальних рішень, для яких призначене відповідне інформаційне забезпечення. Тобто, однією з найважливіших і найскладніших проблем для підприємницьких структур є потреба вибору найкращого варіанту управління витратами в системі стратегічного розвитку підприємства.

Саме вибір найкращого варіанту управління витратами є важливою умовою успішної діяльності підприємств, що дає змогу досягти оптимального рівня витрат виробництва, за рахунок чого підвищується конкурентоспроможність продукції та стає реальним досягнення довгострокового економічного зростання підприємств. І тому потрібно розглядати методичні підходи щодо управління витратами, що є не лише концепціями, але і механізмами та інструментами, які призначені для поліпшення цих процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження теоретичних основ та практичного застосування різних систем управління витратами знайшли своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: Бланка І.А. [2], Грещака М.Г. [5], Кмітя В. [7, 8], Маковеева А. [9], Панасюка В. [10], Цал-Цалка Ю.С. [13] та ін. Але у власних публікаціях і виданнях більшість вчених розглядає управління витратами окремо від процесів розвитку підприємства. Тому комплексний, інтегрований підхід до управління витратами в системі стратегічного розвитку підприємства дотепер не одержав достатнього теоретичного й практичного обґрунтування.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Окремі питання підвищення ефективності управління витратами підприємства вивчені недостатньо. Зокрема, мають місце різні підходи до факторів впливу на витрати підприємства, спостерігаються у наукових працях розбіжності в методиках розрахунку, аналізі, основних показниках і комплексній оцінці витрат підприємства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Зумовлюється у всебічному дослідженні аспектів управління витратами підприємства на основі їх формування, що спрямоване на удосконалення методичних основ щодо аналітичних досліджень відповідно до конкретної політики підприємницької діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Необхідність поліпшення інформаційного забезпечення, що пов'язане із управлінням витратами на підприємстві, орієнтуючись на умови нестабільного та конкурентного середовища, які виникли із початку XX століття, спричинила в економічно розвинених країнах світу формування у системному вигляді методичні підходи, які мають концептуальний зміст.

Метод повних витрат (Absorption Costing, AC) полягає в калькуляції собівартості продукції з розподілом всіх виробничих витрат між реалізованою продукцією і залишками продукції на складі (рис. 1) [11, 12].

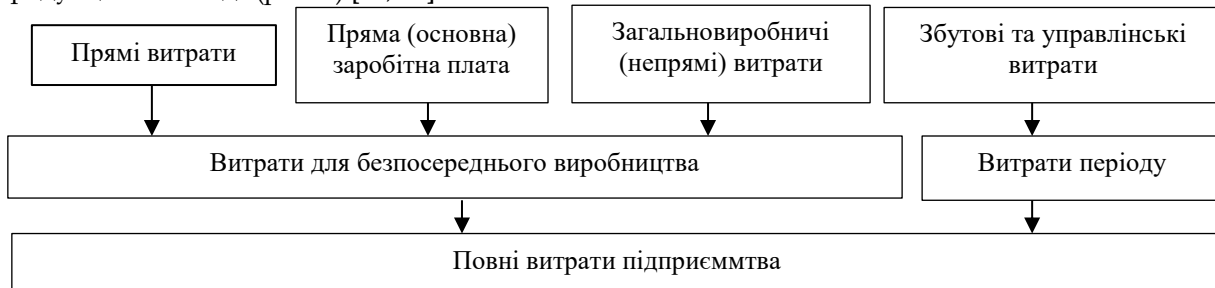

Рис. 1. Формування витрат підприємства за методом Абсорпшн Костинг

Метод прямих витрат Direct Costing (DC) – це метод калькуляції собівартості продукції, при якому всі витрати розділяються на постійні і змінні, за цитатою Ю. С. Цал-Цалко [13].

В даний час метод директ – костинг широко застосовується у всіх економічно розвинених країнах світу, але точніше було б назвати його «маржинальним методом калькулювання». Наприклад, в Німеччині та Австрії він отримав назву «облік часткових витрат» або «облік суми покриття», у Великобританії використовують термін «облік маржинальних витрат».

Світовий досвід свідчить про ефективність використання методу, який передбачає розрахунок маржинального доходу, порогу рентабельності виробництва, беззбиткової ціни реалізації на основі широкої класифікації витрат, при чому, на нашу думку, вирішенню кожного управлінського питання повинна відповідати своя класифікаційна ознака.

При прийнятті остаточного рішення щодо вибору метода, неможливо не брати до уваги поточний стан ринкового середовища. Тому, якщо ціни на продукцію не стабільні, або існує загроза непередбачених коливань, то доцільно компенсувати частину витрат із виручки того періоду, в якому ця продукція була виготовлена і навпаки.

Ідея, покладена в основу стандарт – костинг проста, і базується на тому, що більшість сучасних технологій стабільні. А це, в свою чергу, дозволяє встановлювати норматив, який визначається як рівень, розрахований по якомусь стандарту і відповідає необхідному результату. Таким чином, надається можливість детально і вчасно враховувати відхилення для кожного центру відповідальності по елементах або статтях калькуляції.

Рис. 2. Формування витрат за методом Директ Костинг

Відхилення фактичних витрат від стандартних норм ведуть, як правило, на наступних окремих чотирьох рахунках [10]:

- відхилення по витрачанням матеріалів;

- відхилення по заробітній платні;
- відхилення по накладних витратах;
- відхилення від стандартної комерційної собівартості.

При необхідності кожний з цих рахунків може бути розчленований на дрібніші аналітичні рахунки.

Отже, стандарт – костинг – це система оперативного управління і контролю за ходом виробничого процесу і витратами на виробництво, а також система аналізу причин, через які утворилася різниця між стандартною і фактичною собівартістю продукції і виручкою від її реалізації. Принципи цієї системи є універсальними, і тому їх застосування доцільне при будь-якому методі обліку витрат на виробництво і калькуляції собівартості продукції, як засвідчив класик економічної науки І. Бланк [2].

Організація обліку в системі стандарт – костинг та його подальше використання передбачає виконання певного алгоритму (рис. 3).

При системі обліку стандарт – костинг не ведеться відособленого обліку змін норм витрат, оскільки норми (стандарти) витрат встановлюються на тривалий період і переглядаються протягом року тільки при істотних зрушеннях в організації виробництва, також можливе застосування різної напруженості норм витрат по їх видах.

Альтернативною до попередніх є система формування витрат таргет – костинг. Система таргет – костинг – це цілісна концепція управління, що підтримує стратегію зниження витрат і реалізовує функції планування виробництва нових продуктів, превентивного контролю витрат і калькуляції цільової собівартості відповідно до ринкових реалій, згідно бачення В. Кмітя [7, 8].

І на такій підставі слід розглядати на особливості функціонування системи таргет – костинг, слід звернути увагу на вигляд бізнесу, що помітно змінився в останні десятиліття. Сьогодні одним з головних чинників успіху і конкурентоспроможності компаній є інноваційні продукти. Виробники в багатьох галузях вже не можуть продавати величезні партії стандартних виробів, покладаючись на відносно стабільні ринки і технології. Сучасні ринки є мінливими, а технології прогресують дуже швидко, що примушує менеджерів використовувати нові підходи до управління, орієнтуючись на поведінку споживачів, і розробляти відповідні інструменти планування, вимірювання, обліку і контролю витрат, які об'єднуються в систему управління витратами.

Сама ідея, встановлена в основу концепції таргет – костинг, нескладна і революційна одночасно. Японські менеджери просто вивернули «навиворіт» традиційну формулу ціноутворення:

$$\text{Собівартість} + \text{Прибуток} = \text{Ціна}. \quad (1)$$

Яка в концепції таргет – костинг трансформувалася в рівність:

$$\text{Ціна} - \text{Прибуток} = \text{Собівартість}. \quad (2)$$

Система таргет – костинг, на відміну від традиційних способів ціноутворення, передбачає розрахунок собівартості виробів, виходячи із заздалегідь встановленої ціни реалізації. Ця ціна визначається за допомогою маркетингових досліджень, тобто фактично є очікуваною ринковою ціною продукту або послуги.

Якщо схематично зобразити процес управління за цільовою собівартістю (таргет – костинг), можна побачити, що «рух» до цільової собівартості – двосторонній (рис. 4).

У принципі, застосування системи таргет – костинг технічно не так вже складне, щоб стати неможливим для вітчизняних підприємств. Головна перешкода полягає в іншому: для успішного упровадження таргет – костинг в організації повинна бути налагоджена тісна взаємодія між різними підрозділами і працівниками; колектив повинен бути єдиною командою, що є обізнаною, діючою як єдине ціле.

Таким чином, ідея таргет – костингу досить проста: виробляти лише ті продукти, розрахункова собівартість яких не перевищує цільової. Якщо ж різниця між величинами все таки існує, але не перевищує 3-5%, також приймається рішення про виробництво, а існуюча проблема вирішується за допомогою кайзен – кастингу [11].

Слово «кайзен» в перекладі з японської означає покращення, удосконалення маленькими кроками.

Термін «кайзен – костинг» має більш конкретне тлумачення. Він означає забезпечення необхідного рівня собівартості продукції та пошук можливостей зниження витрат до певного цільового рівня.

Рис. 3. Алгоритм проведення стандарт – костингу при управлінні витратами

Впровадження кайзен на рівні окремих підприємств, цехів або виробничих ліній передбачає широке застосування системи виробництва «just-in-time system». Вважається, що при правильному застосуванні кайзен – костингу, відбувається зниження витрат на стадії виробництва до 5 % [8].

На відміну від системи таргет – костингу, яка була створена в Японії на базі американської концепції TQM (total quality management), кайзен – костинг має виключно японське походження, і бере початок у другій половині 1980 – х років.

Японська система управління витратами дозволяє цілеспрямовано здійснювати політику зниження собівартості, раціонально інвестувати грошові кошти в нові продукти, координувати діяльність великої кількості людей, зайнятих у виробництві, та досягати визначеної мети [12].

Для системи характерним є зв'язок таргет – костингу та кайзен – костингу, які вирішують практично одне і те ж саме завдання, але на різних стадіях життєвого циклу продукту та різними методами. Обидві концепції спрямовані на зниження окремих статей витрат і собівартості кінцевого продукту в цілому до певного рівня, але таргет – костинг вирішує це завдання на стадії планування та розробки продукції, а кайзен – костинг – на стадії виробництва.

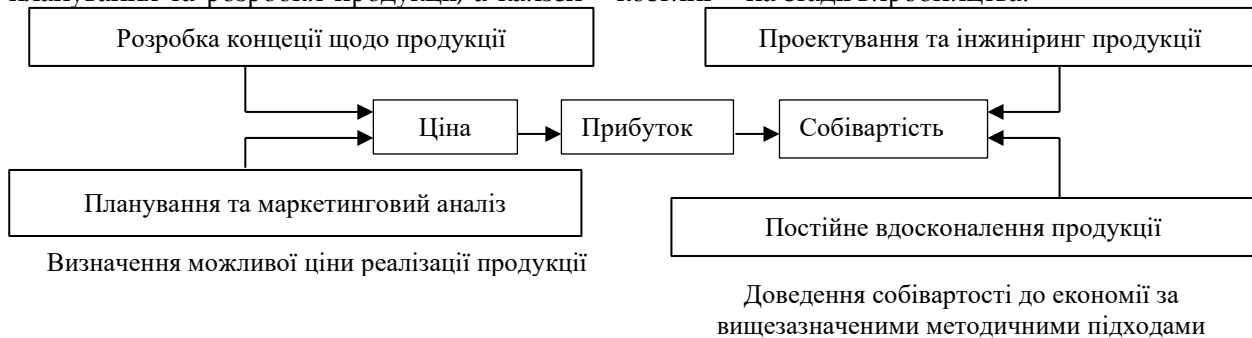

Рис. 4. Процес управління за цільовою собівартістю (таргет – костинг)

Вже зазначена різниця між розрахунковою та цільовою собівартістю є відправною точкою при визначенні кайзен – задачі, тобто цільового зниження окремих статей витрат та собівартості в цілому в процесі виробництва.

Слід зазначити, що на відміну від усіх вищезазначених методів управління, які використовуються, в основному, для регулювання витрат та оцінки результативності, таргет – та кайзен – костинги є інструментами зниження витрат, тобто виконують зовсім іншу функцію,

внаслідок чого, на нашу думку, їх можна віднести до сфери стратегічного управління витратами, а не до виробничого обліку.

У вітчизняній літературі широко використовується поняття методу обліку та калькулювання за нормативними витратами. Система нормативного визначення витрат найбільше підходить підприємству, діяльність якого складається з ряду однакових чи повторюваних операцій. Тому її використання доречно у суб'єктах промисловості, де операції і разом із цим процеси часто мають циклічний характер [5].

Система нормативного обліку витрат є дієвим механізмом для вирішення різноманітних завдань, зокрема вона:

- допомагає при складанні кошторису й оцінці ефективності керування;
- створює контрольну схему, спрямовану на виявлення тих операцій, що не узгоджуються з планом. Ця схема повинна попереджати менеджерів про виникнення небажаних ситуацій, що можуть зумовити прийняття коригувальних заходів;
- прогнозує майбутні витрати, що необхідні для прийняття рішень;
- спрощує задачу переносу витрат на кінцевий продукт для цілей оцінки запасів товарно – матеріальних цінностей;
- встановлює цілі, які необхідно досягти [9].

Таким чином, система нормативів є запорукою ефективного ведення виробничої діяльності суб'єкта господарювання, своєрідним «лакмусовим папірцем», що дозволяє контролювати витрати на виготовлення продукції від початкової до кінцевої стадії.

Система управління витратами, як і будь-яка система управління, поділяється на дві підсистеми: підсистема, яка управляє; підсистема, якою управляють, тобто об'єкт управління. Управління витратами на підприємстві здійснюється суб'єктами управління, якими є керівники, фахівці підприємства та його структурних підрозділів (цехів, дільниць). Структура підсистеми, яка управляє, залежить від розміру підприємства, виду діяльності та специфіки виробництва.

Об'єктом управління в цій системі виступають процеси, операції, явища, підходи, досвід, кращі практики, які виникають під час господарської діяльності підприємства, що розглядаються з погляду витрачання ресурсів, тобто здійснення витрат, а предметом управління є самі витрати.

Розрахуємо відносну економії / перевитрачання по окремим видам ресурсів. Відомо, що темп росту обсягу виробництва підприємства у 2024 р. становить – 96,4 % до рівня 2023 р., що визначено за такою формулою:

$$E/P = P_{\text{ф}} - P_{\text{б}} \cdot \text{ТрОВ}, \quad (3)$$

де E/P – економія / перевитрачання ресурсів;

$P_{\text{ф}}$ – обсяг окремого ресурсу за фактичний період;

$P_{\text{б}}$ – обсяг окремого ресурсу за базисний період;

ТрОВ – темп росту обсягу виробництва.

Дані розраховані за допомогою формули 3 наведено в табл. 1. Таким чином, підприємство допустило перевитрачання усіх зазначених ресурсів, окрім залучених у виробничий процес працюючий склад.

При зазначеному обсязі випущеної продукції для підприємства характерне відносне перевитрачання коштів у розмірі 4694,0 тис. грн., що на 15,12 % більше, ніж у минулому році. Здійснимо комплексну оцінку відносної економії чи перевитрачання сукупних витрат.

Так, сукупні витрати за минулий рік складають:

$$2023 \text{ р. } 122726,0 + 9611,0 + 8396,0 + 4419,0 = 145152,0 \text{ тис. грн.}$$

За звітний період сукупні витрати складають:

$$2024 \text{ р. } 116212,0 + 10716,0 + 5199,0 + 5385,0 = 137512,0 \text{ тис. грн.}$$

Тоді темп росту сукупних витрат: $137512 / 145152 \cdot 100 \% = 94,8 \%$. Визначимо відносну економії чи перевитрачання сукупних витрат:

$$137512 - 145152 \cdot 0,948 = -7242,7 \text{ тис. грн.} - \text{економія витрат.}$$

Таким чином, ефективність від інтенсифікації використання трудових ресурсів перебивається екстенсифікацією матеріальних, оборотних активів та виробничих фондів, що й призвело до перевитрачання коштів в цілому по підприємству у звітному періоді.

Таблиця 1

Відносна економія / перевитрати ресурсів у відповідності до вартісного виміру

Показник	2023 р.	2024 р.	Економія або перевитрачання, (-/+)
Чисельність працівників, чол.	731	647	-58
Заробітна плата, тис. грн.	25840	28898	+3988
Матеріальні витрати, тис. грн.	84557	85111	+3598
Основні виробничі фонди, тис. грн.	24972	23202	-871
Оборотні кошти, тис. грн.	57336	53251	-2021
Сума перевитрачання ресурсів, тис. грн.	x	x	+4694

І поряд із цим проводиться чинниковий аналіз виробничої собівартості та витрат на виробництво дозволяє визначити чинники, які формують найбільш суттєвий вплив на формування показника собівартості.

Чинникова модель представлена у вигляді формули (4) [2, 4]:

$$BC = (PB_i + HB_i) \cdot \sum_{i=1}^n OB, \quad (4)$$

де BC – виробнича собівартість, сформована на підприємстві, тис. грн.;

PB_i – прямі витрати на одиницю товарної продукції, тис. грн.;

HB_i – непрямі витрати на одиницю товарної продукції, тис. грн.;

$\sum_{i=1}^n OB$ – обсяг виробництва, у натуральних одиницях всього асортименту.

Чинниковий аналіз доцільно проводити методом ланцюгових підстановок. Для цього розраховано такі умовні показники:

$$BC_1 = (PB_{i1} + HB_{i1}) \cdot OB_1; \quad (5)$$

$$BC_2 = (PB_{i2} + HB_{i2}) \cdot OB_2; \quad (6)$$

$$BC_{y1} = (PB_{i2} + HB_{i1}) \cdot OB_1; \quad (7)$$

$$BC_{y2} = PB_{i2} + HB_{i2}) \cdot OB_1; \quad (8)$$

$$BC_{y3} = BC_2 = (PB_{i2} + HB_{i2}) \cdot OB_2. \quad (9)$$

Вплив чинників оцінено шляхом розрахунку ланцюгових різниць:

- вплив зміни прямих витрат:

$$PB = BC_{y1} - BC_1 = (PB_{i2} + HB_{i1}) \cdot OB_1 - (PB_{i1} + HB_{i1}) \cdot OB_1; \quad (10)$$

- вплив зміни непрямих витрат:

$$HB = BC_{y2} - BC_{y1} = (PB_{i2} + HB_{i2}) \cdot OB_1 - (PB_{i2} + HB_{i1}) \cdot OB_1; \quad (11)$$

- вплив зміни обсягу виробництва:

$$OB = BC_{y3} - BC_{y2} = (PB_{i2} + HB_{i2}) \cdot OB_2 - (PB_{i2} + HB_{i2}) \cdot OB_1; \quad (12)$$

Баланс відхилень розраховано за формулами:

$$BC = PB + HB + OB; \quad (13)$$

$$BC = BC_2 - BC_1. \quad (14)$$

Факторний аналіз виробничої собівартості та витрат на виробництво дозволить визначити чинники, які формують найбільш суттєвий вплив на формування показника собівартості. Факторна модель представлена у вигляді формули 4.

Вихідні дані для факторного аналізу виробничої собівартості та витрат на виробництво на умовному прикладі показників діяльності підприємства наведені у табл. 2, прямі і непрямі витрати розраховані на одиницю машинобудівної продукції. Факторний аналіз проведено методом ланцюгових підстановок. Для цього розраховано показники за формулами 5 – 9:

$$BC_{2021} = (285,50 + 64,70) \cdot 429847 = 150532,4 \text{ тис. грн.}$$

$$BC_{2022} = (280,74 + 62,12) \cdot 413943 = 141924,5 \text{ тис. грн.}$$

$$BC_{2023} = (280,74 + 64,70) \cdot 429847 = 148486,3 \text{ тис. грн.}$$

$$BC_{2024} = (280,74 + 62,12) \cdot 429847 = 147377,3 \text{ тис. грн.}$$

Таблиця 2

Вихідні дані для факторного аналізу виробничої собівартості та витрат на виробництво за 2023 – 2024 рр.

Показник	Умовне позначення	2023 рік	2024 рік	Абсолютне відхилення, +/-
Прямі витрати на 1 одиницю продукції, грн.	ПВ _i	285,50	280,74	-4,76
Непрямі на одиницю продукції, грн.	НВ _i	64,70	62,12	-2,58
Обсяг виробництва, у натуральних одиницях	ОВ	429847	413943	-15904
Виробнича собівартість, тис. грн.	ВС	122726	116212	-6514

Вплив чинників оцінено шляхом розрахунку ланцюгових різниць за формулами 10 – 14:

- вплив зміни прямих витрат:

$$ПВ = 148486,3 - 150532,4 = -2046,1 \text{ тис. грн.}$$

- вплив зміни непрямих витрат:

$$НВ = 147377,3 - 148486,3 = -1109,0 \text{ тис. грн.}$$

- вплив зміни обсягу виробництва:

$$ОВ = 141924,5 - 147377,3 = -5452,8 \text{ тис. грн.}$$

Баланс відхилень розраховано за формулами 4 і 5. Розрахунок впливу чинників та балансу відхилень представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Аналіз впливу чинників на формування виробничої собівартості продукції за 2024 рік

Найменування чинника	Умовне позначення	Вплив чинника, тис. грн.
Вплив зміни прямих витрат	□ПВ	-2046,1
Вплив зміни непрямих витрат	□НВ	-1109,0
Вплив зміни обсягу виробництва	□ОВ	-5452,8
Разом	□ВС=□ПВ+□НВ+□ОВ	-8607,9

На формування виробничої собівартості продукції на підприємстві вплинули такі чинники:

- через скорочення прямих витрат виробнича собівартість продукції внаслідок існуючих змін знизилася на суму 2046,1 тис. грн.;

- у зв'язку зі скороченням непрямих витрат виробнича собівартість продукції зменшилась на суму 1109,0 тис. грн.;

- у зв'язку зі скороченням обсягу виробництва виробнича собівартість продукції знизилась на суму 5452,8 тис. грн.;

Вплив всіх чинників призвів до зниження собівартості продукції на суму мінус 607,9 тис. грн.

Собівартість продукції є одним з найважливіших показників, який комплексно характеризує якісні зміни в техніці, технології, організації праці та виробництва, що відбуваються на підприємстві [6]. Зниження витрат виробництва та собівартості продукції є однією з основних умов зростання прибутку підприємства, підвищення рентабельності та ефективності його діяльності. Зниження собівартості продукції підприємства може здійснюватись внаслідок скорочення:

- 1) витрат уречевленої праці, що може бути досягнуто поліпшенням використання засобів та предметів праці;

- 2) затрат живої праці, що можуть бути скорочені за умови зростання продуктивності праці;

- 3) адміністративно-управлінських витрат, зниження яких досягається розумною економією.

Основним шляхом зниження рівня собівартості продукції є скорочення тих витрат, які мають найбільшу частку в її структурі [1]. Об'єктами аналізу собівартості продукції є такі показники:

- абсолютна сума операційних витрат у цілому і за елементами;
- витрати на гривень продукції;
- собівартість окремих виробів;
- окремі статті витрат;
- витрати в центрах відповідальності.

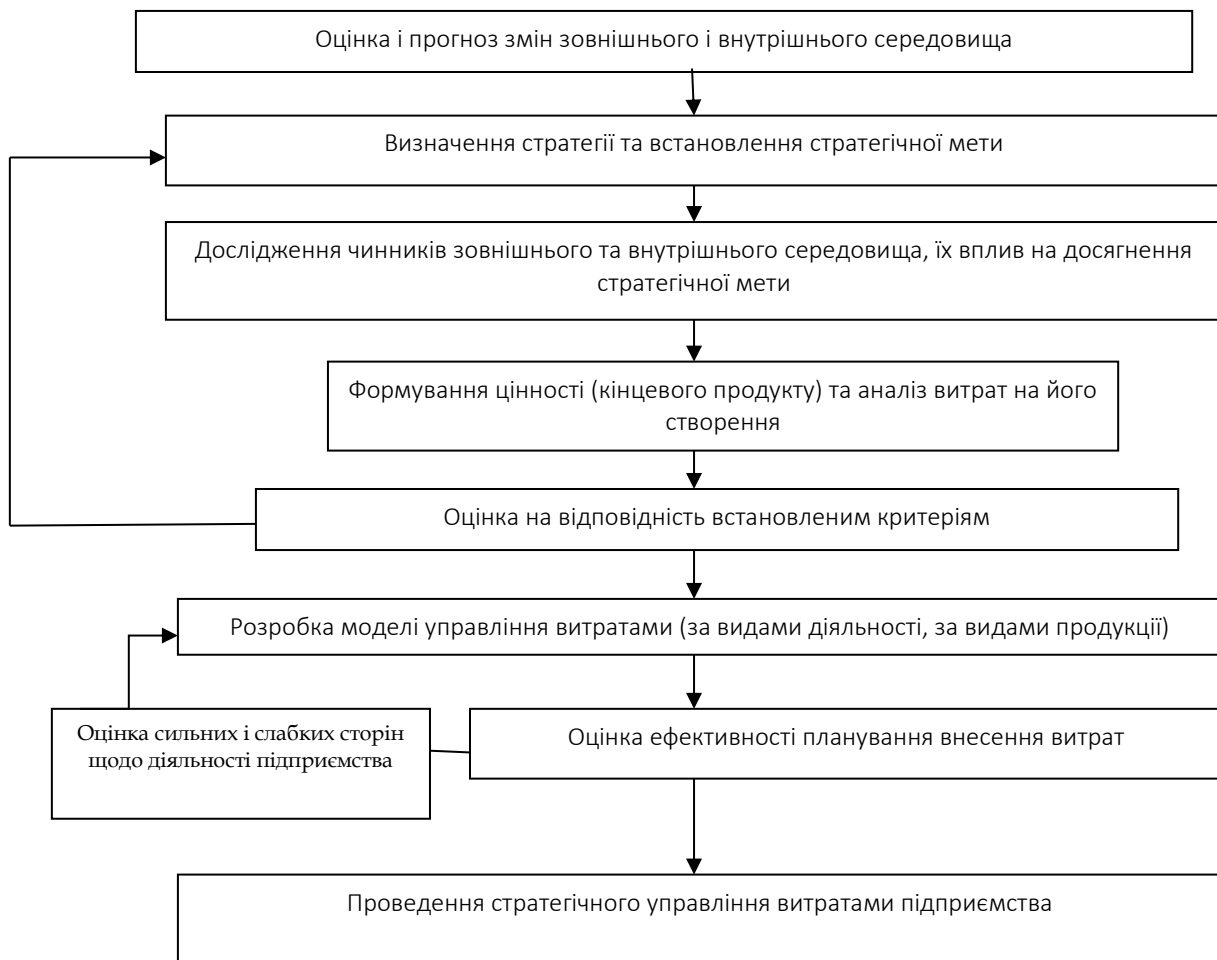

Рис. 5. Пропонована модель стратегічного управління витратами на підприємстві

Тоді як використання інформації при управлінні витратами дозволяє визначати шляхи і напрями щодо їх економії, компенсації чи переведення у грошові надходження. Оскільки оцінювання результативності діяльності підприємства проводиться як в статисті (фактичні значення порівнюються із нормативами), так і в динаміці (фактичні значення порівнюються із рівнями, досягнутими у минулих періодах, шляхом визначення темпів зростання та розрахунку абсолютних і відносних відхилень). Отже, саме від інформаційного забезпечення залежить внесення витрат під час ведення підприємницької діяльності поряд із визначенням чинників отримання прибутку, та інших досягнень. А до призначених для цього джерел інформації слід віднести такі форми: фінансова звітність згідно НП(С)БО 1 разом із Річною інформацією емітента цінних паперів, статистична звітність: форма № 1 «Структурне обстеження підприємства (річна, квартальна)», форма № 1-П-НПП «Звіт про виробництво та реалізацію промислової продукції (річна)», дані бізнес-плану, планові і звітні калькуляції собівартості продукції, дані синтетичного й аналітичного обліку витрат на основних і допоміжних виробництвах.

В даний час при аналізі фактичної собівартості продукції, що випускається, виявленні резервів і економічного ефекту від її зниження використовується розрахунок за чинниками економічного характеру, за рахунок чого існує модель стратегічного управління (рис. 5). Економічні чинники найповніше охоплюють всі елементи процесу виробництва - засоби, предмети праці і сама праця. Вони відображають основні напрями роботи колективів підприємств по зниженню собівартості: підвищення продуктивності праці, впровадження передової техніки і технології, краще використання устаткування, здешевлення заготівлі і краще використання предметів праці, скорочення адміністративно-управлінських і інших накладних витрат, скорочення браку і ліквідація непродуктивних витрат і втрат, як перерахував А. Маковеев [9].

Згідно даної групи аналізується вплив на собівартість науково-технічних досягнень і передового досвіду, за якими спостерігаються чинники щодо зниження витрат (рис. 6). Це означає, що по кожному заходу розраховується економічний ефект, який виражається в зниженні витрат на виробництво. Економія від здійснення заходів визначається порівнянням величини витрат на

одиницю продукції до і після впровадження заходів і множенням отриманої різниці на обсяг виробництва в планованому році:

$$E = (C_c - C_n) \cdot A_n, \quad (15)$$

де E - економія прямих поточних витрат;

C_c - прямі поточні витрати на одиницю продукції до впровадження заходу;

C_n - прямі поточні витрати після впровадження заходу;

A_n - обсяг продукції в натуральних одиницях від початку впровадження заходу до кінця планованого року (впровадження заходів у червні 2025 р.).

$$E = (197,78 - 190,15) \cdot 210000 = 1602,3 \text{ тис. грн.}$$

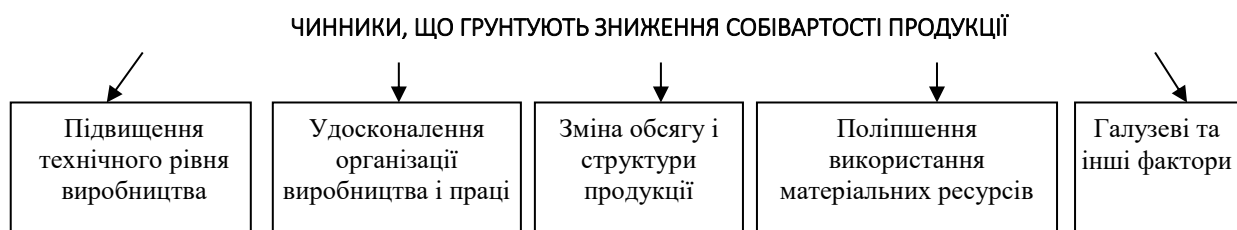

Рис. 6. Чинники щодо зниження собівартості підприємства

Отже, завдяки впровадженню нової техніки та технологій підприємство забезпечить економію 16-2,3 тис.грн.

Поряд із цим слід розглянути те, що із збільшенням обсягу виробництва їх кількість на одиницю продукції зменшується, що призводить до зниження її собівартості. Відносна економія на умовно-постійних витратах визначається за формулою:

$$E_p = (T \cdot P_c) / 100, \quad (16)$$

де E_p - економія умовно-постійних витрат;

P_c - сума умовно-постійних витрат у базисному році;

T - темп приросту продукції в порівнянні з базисним роком.

$$E_p = (1,4 \cdot 20329) / 100 = 284,6 \text{ тис.грн}$$

Економія на умовно-постійних витратах отримана в результаті збільшення на 40% обсягу виробництва.

Відносна зміна амортизаційних відрахувань розраховується окремо. Частина амортизаційних відрахувань (як і інших витрат на виробництво) не включається до собівартості, а відшкодовується за рахунок інших джерел (спецфондів, оплати послуг на сторону, не включаються до складу товарної продукції, тощо), тому загальна сума амортизації може зменшитися [3]. Зменшення визначається за фактичними даними за звітний період. Загальну економію на амортизаційних відрахуваннях розраховують за формулою:

$$E_A = (A_0 K / D_0 - A_1 K / D_1) \cdot D_1, \quad (17)$$

де E_A - економія в зв'язку з відносним зниженням амортизаційних відрахувань;

A_0, A_1 - сума амортизаційних відрахувань у базисному і звітному році;

K - коефіцієнт, що враховує величину амортизаційних відрахувань, що відносяться на собівартість продукції в базисному році;

D_0, D_1 - обсяг виробленої продукції базисного і звітного року.

$$E_a = (2657 \cdot 0,3 / 135712 - 2257 \cdot 0,3 / 130740) \cdot 130740 = 130,7 \text{ тис. грн.}$$

Отже, економія на амортизаційних відрахуваннях на підприємстві склала 2017,6 тис. грн., при чому величина амортизаційних відрахувань збільшена у зв'язку із впровадженням нової техніки, але оскільки вдалося збільшити обсяг робіт, до яких відносяться пріоритетні заходи і трудові зусилля, за рахунок яких отримано відповідну економію.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином доведено, що управління витратами слід сприймати як системи, що призначена для цілеспрямованого впливу на склад, структуру і поведінку витрат та їх чинники на всіх етапах формування і розподілу витрат, що ґрунтується на використанні об'єктивних економічних законів і функцій менеджменту, задля підвищення ефективності діяльності підприємства на основі оптимізації рівня витрат, забезпечення його конкурентоспроможності на ринку та досягнення стратегічної мети і поточних завдань його розвитку.

І саме на такій підставі слід встановити пріоритети як до управління витратами на підприємстві, так і проведення подальших наукових досліджень, що дозволить визначити потенційні можливості поряд із резервами зниження собівартості продукції. Оскільки це надаватиме можливості з'ясувати подальший експлуатаційний потенціал технологічного обладнання, поліпшенні структурних утворень щодо підвищення оптимальності і ефективності проходження через виробничий простір матеріально-технічної бази, чергове освоєння нових ринкових сегментів у співвідношенні обсягів виробленої продукції із цінами для здобуття більш важливих торговельних позицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білобловський С. Модель бюджетування операційних витрат на підприємстві. Економіка. Фінанси. Право. 2009. № 8. С. 7–15.
2. Бланк І. Фінансовий механізм управління ефективністю операційних витрат підприємства. Фінанси України. 2010. № 4. С. 32–38.
3. Боброва О. Переоцінка основних засобів та формування витрат підприємства за статтею «Амортизація». Стратегія економічного розвитку України. 2010. № 4. С. 267–272.
4. Борщевський П. Проблеми формування витрат підприємства. Стратегія економічного розвитку України. 2009. № 5. С. 178–189.
5. Грещак М.Г. Управління витратами: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 131 с.
6. Думинець О. Прогнозування витрат підприємства. Фінанси України. 2008. № 2. С. 109–115.
7. Кміть В. Оптимізація накладних витрат у забезпеченні підвищення конкурентоспроможності продукції. Фінанси України. 2008. № 9. С. 77–85.
8. Кміть В. Системний підхід до управління накладними витратами підприємств. Фінанси України. 2010. № 9. С. 17.
9. Маковеев А. Собівартість продукції в контексті технологічного розвитку промислового виробництва. Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 7. С. 14–19.
10. Панасюк В. Управління витратами виробництва. Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 108 с.
11. Раденька Л.П. Управління витратами виробництва. Київ: Техніка, 2009. 209 с.
12. Руденко Н.І. Управління виробничими витратами на підприємствах в умовах ринку. Львів: Сполом, 2007. 119 с.
13. Цал – Цалко Ю.С. Витрати підприємства [Текст]: навч. посіб. / Ю.С. Цал–Цалко. Київ: Центр учбової літератури, 2002. 656 с.

REFERENCES:

1. Biloblovs'kyi S. Model' byudzhetuвання operatsiynykh vytrat na pidpryyemstvi. Ekonomika. Finansy. Pravo. 2009. № 8. S. 7–15.
2. Blank I. Finansovyy mekhanizm upravlinnya efektyvnisty operatsiynykh vytrat pidpryyemstva. Finansy Ukrainy. 2010. № 4. S. 32–38.
3. Bobrova O. Pereotsinka osnovnykh zasobiv ta formuvannya vytrat pidpryyemstva za statteyu «Amortyzatsiya». Stratehiya ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. 2010. № 4. S. 267–272.
4. Borshchevs'kyi P. Problemy formuvannya vytrat pidpryyemstva. Stratehiya ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. 2009. № 5. S. 178–189.
5. Hreshchak M.H. Upravlinnya vytratamy: navchal'nyy posibnyk. Kyiv: KNEU, 2003. 131 s.
6. Dumynets' O. Prohnozuvannya vytrat pidpryyemstva. Finansy Ukrainy. 2008. № 2. S. 109–115.
7. Kmit' V. Optymizatsiya nakladnykh vytrat u zabezpechenni pidvyshchennya konkurentospromozhnosti produktsiyi. Finansy Ukrainy. 2008. № 9. S. 77–85.
8. Kmit' V. Systemnyy pidkhid do upravlinnya nakladnyimi vytratamy pidpryyemstv. Finansy Ukrainy. 2010. № 9. S. 17.
9. Makoveyev A. Sobivartist' produktsiyi v konteksti tekhnolohichnoho rozvytku promyslovoho vyrobnytstva. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. 2008. № 7. S. 14–19.
10. Panasyuk V. Upravlinnya vytratamy vyrobnytstva. Ternopil': Ekonomichna dumka, 2009. – 108 s.

11. Raden'ka L.P. Upravlinnya vytratam vyrobnytstva. Kyiv: Tekhnika, 2009. 209 s.
12. Rudenko N.I. Upravlinnya vyrobnychymy vytratamy na pidpryyemstvakh v umovakh rynku. L'viv: Spolom, 2007. 119 s.
13. Tsal – Tsalko YU.S. Vytraty pidpryyemstva [Tekst]: navch. posib. / YU.S. Tsal-Tsalko. Kyiv: Tsentri uchbovoyi literatury, 2002. 656 s.

WAYS TO IMPROVE THE COST MANAGEMENT PROCESS BY ITS MECHANISMS, TOOLS AND INFORMATION SUPPORT

BILETSKA Nataliia¹, IAREMCHUK Volodymyr², DIACHUK Ievgenii¹, TKHORZHEVSKYI Vadym²

¹ Vinnytsia Institute of Clothing Design and Entrepreneurship

² International University of Business and Law

The article considers key approaches to cost management, since its articles are fundamental and clearly determine the success of the activity not only due to the receipt of cash receipts, but also from how the enterprise will be able to make contributions, as well as the degree of their targeted use. And this once again indicates the importance of cost management for the enterprise because it depends on this how goals, intentions, initiatives, as well as related measures will be implemented in real life by acquiring material forms in the form of products or other acquisitions.

This is what prompted the formation of the purpose of the article, which is determined by the study and research of cost management approaches to improving this process in accordance with methodological approaches, processes, conducting factor analysis and identifying ways to save such contributions.

Thus, the high effectiveness of cost management, as well as taking into account ways to improve this process, is not only the ability of the enterprise to achieve profitable indicators, such as increasing production volumes and sales of products, but also the selection of the most suitable from the existing lists of methods, which is capable of providing significant achievements. That is, such achievements are the payback and coverage of monetary contributions, their direction to achieve specific goals by developing material and tangible forms and implementing reproductions, studying factor influences. Since cost management is of paramount importance for each enterprise, on which its further ability to continue its own activities in general depends, and the determination of directions for further development in particular, the mechanisms and tools intended for this are of a complex nature. This also includes information support, which provides the necessary data for cost management regarding the determination of factor influences, allows you to form a strategic model, and finally, reveals ways to achieve savings on the contributions made.

This shows that the use of methodological approaches to improve cost management processes, which are mechanisms and tools, grounding in themselves the ways of their introduction and savings, which also includes information support, leads to the improvement and development of the enterprise through the transformation of its own activities.

Keywords: costs, cost management, markets, concept, model.